

MŰHELY

Dömötör Ildikó

Az ausztráliai őslakosok helyzetének megítélése brit úri hölgyek írásaiban a 19. században

A tizenkilencedik század folyamán Ausztrália számos úri hölgyet (gentlewomen) vonzott telepesként és látogatóként. Sok levél, napló és memoár maradt fent az utókor számára, melyben az ausztráliai gyarmatokra látogató, illetve ott élő nők leírták mindennapjaikat és beszámoltak úti élményeikről. Kutatásom¹ során ilyen életrajzi jellegű írásokat vizsgáltam meg abból a célból, hogy megnézzem, hogyan viszonyultak a brit úrinők az ausztráliai őslakosokhoz és milyen jellegű kapcsolatokat alakítottak ki velük.

Tanulmányomban olyan 19. századi brit és ausztrál írónők műveit vizsgáltam meg, akik magukat úri hölgyként definiálták. Ők egy viszonylag tág értelemben vett társadalmi körhöz tartoztak és szokásaik, illetve az élethez való viszonyuk alapján tekintették magukat egy egységes társadalmi csoportnak. Olyan nők voltak, akik életük fő értelmének a családjukat tekintették és a ház vezetésén kívül minden más dolgot családjuk férfi tagjaira hagytak.² Társadalmi köreikben a tétlenség volt a mérvadó, ami azt jelentette, hogy a házvezetés, gyereknevelés és a roko-

¹ Ennek a cikknek egy korábbi változata először angolul jelent meg. Domotor, Ildiko: *Gentlewomen in the bush – A historical interpretation of British women's personal narratives in nineteenth-century rural Australia*. Köln, 2009. 214-232. Az idézeteket én fordítottam angolról magyarra.

² Vicinus, Martha. *Introduction: The perfect Victorian lady*. In Vicinus, Martha. (ed.): *Suffer and Be Still – Women in the Victorian age*. (Bloomington: Indiana University Press, 1973): ix.

ni kapcsolatok ápolása mellett arra törekedtek, hogy idejük nagy részét olyan úri hölgyhöz illő elfoglaltságokkal töltsék, mint a zongorázás, lovaglás, festegetés és növényápolás.³

Az Ausztráliában tartózkodó úri hölgyek nagy érdeklődést mutattak a bennszülöttek iránt. Ada Cambridge visszaemlékezésében azt írta, hogy a Victoria államban található Yackandandah farm közelében élő őslakosok tanulmányozása „*hasznos és változatos tapasztalatokkal*”⁴ gazdagította őt. Az 1850-es évek közepén Emma Macpherson pedig „*természetesen nagyon izgatott volt, hogy minél többet megtudjon*” róluk.⁵ A kíváncsiság néhány nőt arra buzdított, hogy megtanulja a közeli aboriginál törzs nyelvét. Janet Millett, aki a nyugat-auztráliai York közelében élt az 1860-as években, bevallotta, hogy „*igyekezett megtanulni a helyi őslakosok szókincsét*” több-kevesebb sikerrel.⁶ Katherine L. Parkernek a Narran folyó mentén élő Noongahburrah törzs nyelvét sikerült elsajátítania,⁷ Mary Bundock pedig a New South Wales állam Richmond területén élő Bandjalang törzs nyelvét tanulta meg.⁸ Nyelvtudásuknak köszönhetően mindketten részletesen tudták tanulmányozni az őslakosok életét és szokásait. Kiemelkedő munkásságukra tekintettel korai női etnográfusként tartják őket számon.⁹

Tanulmányomban arra keresem a választ, hogy életrajzi jellegű írásaikban a női írók hogyan mutatták be az őslakos emberek helyzetét, kü-

³ Altick, Richard D.: *Victorian People and Ideas*. (London: J.M. Dent, 1974): 51-52.

⁴ Ada Cambridge, *Thirty Years in Australia* (London: Methuen, 1903): 69.

⁵ Emma Macpherson *My Experiences in Australia – Being recollections of a visit to the Australian colonies in 1856-7. By a Lady* (London: J.F. Hope, 1860): 203.

⁶ Mrs Edward Millett, *An Australian Parsonage or, The settler and the savage in Western Australia* (Nedlands: University of Western Australia Press, 1872): 83.

⁷ Marcie Muir, *My Bush Book – K. Langloh Parker's 1890s story of outback station life* (Adelaide: Rigby, 1982): 146-147.

⁸ Isabel McBryde, „Miss Mary, ethnography and the inheritance of concern: Mary Ellen Murray-Prior” in Julie Marcus, ed., *First in their Field: Women and Australian anthropology* (Carlton: Melbourne University Press, 1993): 22.

⁹ Patricia Grimshaw, et al., „Colonial women on intercultural frontiers: Rosa Campbell Praed, Mary Bundock and Katie Langloh Parker” *Australian Historical Studies* Vol. 27, No. 106, (1996): 87.

lönös tekintettel a női őslakosokra. Ezzel a témával már számos kutatás foglalkozott¹⁰ és mindegyik hangsúlyozta azt az általános baráti hangnemet és jóindulatot, amellyel a brit úri hölgyek közeledtek az őslakos nők felé. Meglepő módon több női író is barátként tekintett az aboriginál lakosokra. Mary MacLeod Banks a következő mondattal kezdte queenslandi memoárjának hatodik fejezetét: „A közelünkben élő színes bőrűek a barátaink voltak.”¹¹ Annabella Boswell a Capita törzsre szintén mint „régibb barátaira”¹² tekintett visszaemlékezéseiben. Kutatásom során megvizsgáltam ennek a pozitív látásmódnak az okait és összehasonlítottam a női szemléletmódot a férfiak benyomásaival.

Különösen a gyermektelen nők kerültek közeli kapcsolatba a bennszülöttekkel. 1902-ben a Northern Territory egyik elszigetelt területén, a Katherine-től délre élő Jeannie Gunn egy rövid ideig nevelt és oktatott egy Bett-Bett nevű őslakos gyermeket. Élményeiről könyvben számolt be, melynek címében a nyolc éves kislányt hercegnőnek titulálta.¹³ Katherine L. Parker szintén nagy szeretettel és figyelemmel fordult az aboriginál gyerekek felé a New South Wales állam északi részén található Bangate farmon az 1880-as és 1890-es években. Többek között beszámolt egy karácsonyi emlékről, amikor az őslakos gyerekek halott egeret tettek a fa alá azért, hogy a kedvenc macskájukat, Snowey-t is megajándékozzák. Egy másik alkalommal pedig egy imádkozó csoport láttán a gyerekek azt kérdezték Katherine Parker-től, hogy mi célból rendezték

¹⁰ Lásd például Margaret E. McGuire, “The legend of the good fella missus” *Aboriginal History* Vol. 14, No. 2, (1990): 124-151; Pamela Sharp, “A Study of Relationships between Colonial Women and Black Australians” (MA thesis, Deakin University, 1991); Myrna Tonkinson, “Sisterhood or Aboriginal servitude? Black women and white women on the Australian frontier” *Aboriginal History* Vol. 12, (1988): 27-39; Ann McGrath, “Sex, violence and theft: 1830-1910” in Patricia Grimshaw et al., eds, *Creating a Nation* (Ringwood: Penguin, 1996): 131-150.

¹¹ Mary Macleod Banks, *Memories of Pioneer Days in Queensland* (London: Heath Cranton, 1931): 41.

¹² Annabella Boswell, *Recollections of Some Australian Blacks: Bathurst district, 1835-40, Port Macquarie, 1844, Hunter's River, 1850* (Australia, 1890): 3.

¹³ Mrs Aeneas Gunn, *The Little Black Princess of the Never-Never* (Melbourne: Robertson & Mullens, 1957).

azt a „*corroboree*”-t.¹⁴ Számukra ugyanis a corroboree egy nagy összejövetelt jelentett. E két esemény rámutat arra, hogy milyen nehéz volt keresztény szokásokat és viselkedési módokat elmagyarázni más kultúrában élő személyek számára.

Volt olyan női író, aki gyerekkorára visszatekintve elmondhatta, hogy volt őslakos játszótársa és barátja. Alice Hughes a dél-ausztráliai Wellington közelében nőtt fel az 1840-es években. Az őslakosoktól tanulta meg, hogyan kell kenudni, valamint ehető növényeket és gyümölcsöket találni.¹⁵ Voltak olyan nők, akik később is szívesen fogadták a bennszülöttek társaságát. Ethel Hassell, aki a nyugat-ausztráliai Albany közelében található Jarramungup farmon élt 1878 és 1886 között, azt írta, hogy „sok baráttra leltem az őslakosok között és bizalmukba férkőztem egy bizonyos szintig, ezért mindig félelem nélkül jártam közöttük”. Ethel Hassell azt is állította, hogy megtanulta, hogyan kell a nyomokat követve vadászni, ezért nála is kifejlődött „az őslakosok hatodik érzéke”.¹⁶ Katherine Parker is sokszor időzött a környékbeli bennszülött törzs társaságában. Velük járta a vidéket és ezalatt ők megtanították arra, hogy minden természeti képződményhez egy legenda tartozik. E történetek ismerete „*érdekessé*” tette számára a vidéki életet és megismertette vele a környező növény- és állatvilágot.¹⁷ Ezek az idézetek azt mutatják, hogy az aboriginál népek társaságában és az ő segítségükkel az úri hölgyek fokozatosan feltérképezték Ausztráliát.

Jane Bardsley-ra még ennél is nagyobb hatást gyakoroltak az őslakosok. Ő férjével az 1890-es évek végén a Midlothian farmon élt, amely egy elszigetelt szarvasmarha-tenyésztő birtok volt Normantontól északra Queensland államban. Olyan sok időt töltött Jane Bardsley a bennszülöttek társaságában, hogy egy idő után úgy érezte, közējük való. Egyik levelében kijelentette, hogy „*időnként feketének érzem magam és biztos vagyok benne, hogy az őslakosok azt hiszik, hogy én valami ha-*

¹⁴ Muir, *My Bush Book* 88-90.

¹⁵ Mrs F. Hughes, *My Childhood in Australia* (London: Digby, Long, 1892): 28, 44, 51-57.

¹⁶ Ethel Hassell, *My Dusky Friends – Aboriginal life and legends and glimpses of station life at Jarramungup in the 1880's* (East Fremantle: C.W. Hassell, 1975): 9-10.

¹⁷ Muir, *My Bush Book* 146.

*lott rokon vagyok, aki fehér emberként tért vissza hozzájuk.*¹⁸ Az őslakosok tetoválni akarták a karját és a lábát és azt javasolták, hogy egy férjzett aboriginál nőhöz illően húzassa ki az egyik első fogát, de ebbe Jane Bardsley nem egyezett bele. A corroboree azonban más ügy volt. Beismerte, hogy olyan jól tudott corroboree táncot lejteni, mint bármelyik őslakos nő.¹⁹ Egy olyan korban, amelyben több előnyhöz jutott az, akinek fehér volt a bőre, Jane Bardsley azonosulása a bennszülöttekkel bizonyára furcsának tűnt. Miért akart volna bárki is olyan lenni, mint az ausztráliai őslakosok? Jane Bardsley tisztelte az őslakosokat és érdekelte a kultúrájuk. Amennyire lehetett, elsajátított számos szokást, de külsőségekben tartózkodóbb volt. Nem akarta véglegesen átváltoztatni a fizikai megjelenését, nem akart úgy kinézni, ahogy ők. Belsőleg kívánt azonosulni a kultúrájukkal, nem külsőleg. A látszatot, hogy ő egy európai úri hölgy, nem volt bátor megváltoztatni.

Amint láttuk, számos úri hölgy tanúsított érdeklődést az őslakosok kultúráját illetően. Voltak, akik barátként tekintettek rájuk. De vajon mit jelentett az ilyen barátság? Miért barátkoztak velük, amikor a korabeli vélekedés szerint az őslakosok egy alsóbbrendű létformát képviseltek és a britek magukat felsőbbrendűnek tartották?²⁰ Az ilyen barátságok két egyenlő fél kölcsönös tiszteletén alapultak? A női telepesek vajon különbséget tettek a „fehér” és a „fekete” barátnőik között? Nehéz válaszolni ezekre a kérdésekre, mert a női írók nem fejtették ki részletesen, hogy mit értettek ezen a kapcsolaton, illetve nem hasonlították össze az őslakosokhoz fűződő kötődésüket más emberi kapcsolataikkal. Myrna Tonkinson úgy véli, hogy bár a „*baráti hangnem Fehér és Fekete nők között gyakori volt, ritkán jelentettek egyenlő felek közti barátságot*”.²¹ Kutatásom során arra jutottam, hogy a női írók tudatában voltak az őslakosok és a köztük levő kulturális és társadalmi különbségeknek. Valószínűleg időbe telt, míg hozzászórtak, hogy alacsonyabb rangúnak vélt emberek-

¹⁸ John Atherton Young, ed., *Across the Years 1896-1936 – Jane Bardsley's outback letter-book* (North Ryde, NSW: Angus & Robertson, 1987): 109-110.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Richard White, *Inventing Australia* (Sydney: George Allen & Unwin, 1981): 8.

²¹ Tonkinson, “Sisterhood or Aboriginal servitude?” 38.

kel foglalkozzanak, de mihelyt túlléptek ezen az előítéletükön, képesek voltak élvezni és értékelní kommunikációjukat egy más kultúrához tartozó emberrel. Az aboriginál nők társasága érdekesebbé és gazdagabbá tette ausztráliai életüket és sokszor enyhítette magányukat, melyet a távolság rájuk kényszerített. Az ausztráliai élet nagyobb szabadságot adott az úri hölgyeknek abban az értelemben, hogy olyan dolgokat is véghez tudtak vinni, melyeket nem tartottak helyénvalónak Angliában. A látszólag primitív emberekkel kialakított barátság valószínűleg elképzelhetetlen lett volna Angliában. Véleményem szerint a telepes nők őslakos nők felé fordított figyelme nem volt összehasonlítható más brit nők irányában tanúsított barátságukkal, de ez nem akadályozta meg őket abban, hogy őslakos nőkkel barátkozzanak. Az ilyen barátságok az ausztráliai gyarmati élet különbségei voltak, ebből kifolyólag érdekesnek és újszerűnek tündek.

Bármennyire is szoros barátság fűzte Jane Bardsley-t az őslakos nőkhöz, a saját gyerekei iránt érzett kötelességtudat végül arra kényszerítette, hogy 1901-ben elhagyja a Midlothian farmot. Ahogy írta, hiányzott neki „*más fehér nők társasága*” és a gyerekei miatt szükséges volt „*visszatérni a civilizációba*”. Amikor búcsút intett őslakos barátainak, szemébe könny szökött, majd elkezdett sírni.²² A barátok, borszínre tekintet nélkül is, barátok voltak, de anyai és társadalmi kötelességei elszólították Jane Bardsley-t a farmról. Jeannie Gunn csak egy évet töltött az Elsey farmon. Amikor 1902-ben elment, az őslakosok egy „*jóember botot*” adtak neki, amiről köztudott volt, hogy átlagos nő nem tekintethetett rá. A bennszülöttek tiszteletük jeléül Jeannie Gunn-nal kivételt tettek.²³ Jane Bardsley és Jeannie Gunn története mutatja, hogy mély benyomást tettek rájuk az őslakosok, akiknek szintén nem volt közömbös az ő jelenlétük.

A férfiak őslakosokhoz fűződő barátsága másmilyen jellegű volt. James Hamilton beszámolt arról, hogy baráti kapcsolatot ápolt egy Jacky nevű őslakos férfival, aki magát az Apsley és Tatiara törzs királyának vallotta. Pásztorként dolgozott már James Hamilton apjának is, tehát jól

²² Young, *Across the Years* 128, 135.

²³ Gunn, *The Little Black Princess* 42.

ismerhették egymást. Ahogy írta, „*sokat voltunk együtt*”. Azonban hozzátette, hogy Jacky sokszor kért tőle pénzt.²⁴ Edward Curr szintén ápolta baráti kapcsolatot aboriginál emberekkel Victoria állam területén. Így emlékezett vissza az egyikre: „*Való igaz, hogy amikor belefáradtam az olvasásba és nem volt más dolgom, örültem annak, amikor megláttalak, hogy a Thathumnera legelőkön át jössz feleségeddel, gyerekeddel és csomagjaiddal. Örültem, hogy megnézhettem a vadászaton szerzett zsákmányaidat és hallhattam híreidet, habár te mindig kihívóan éltem tettel egy üres pipát vagy kifejezted vágyakozásodat a lisztes-zsák tartalma iránt. Sokszor örömmel láttalak a vadászatok során társként, mert te tényleg egy vidám ember voltál.*”²⁵

E két példa jól szemlélteti, hogy a telepes és gyarmatosító férfiak kapcsolata őslakos férfakkal abból a szempontból különbözött az úri hölgyek barátságaitól, hogy a férfiak nyíltabban hangoztatták az őslakosok kiszolgáltatottságát. James Hamilton és Edward Curr is megemlítette, hogy bennszülött barátja tőle kért anyagi és természetbeni segítséget, illetve nekik dolgoztak valamilyen módon. Míg a női írók a barátság érzelmi megnyilvánulásait hangsúlyozták, addig a férfi írók az őslakosoknak nyújtott aktív segítséget tartották a barátság alapkövének.

A brit úri hölgyek neveltetésükből kifolyólag csak őslakos nőkkel léptek érintkezésbe. Férfi ismerőseik egy része azonban mindkét nembeli őslakossal tartott fent kapcsolatot. Gyakran előfordult, hogy a telepes férfiak szexuális érdeklődést mutattak a bennszülött nők iránt. Valószínű, hogy az úri hölgyek tudatában voltak az ilyen természetű kapcsolatok létezésének, de írásaikban erre nem tértek ki, ugyanis ez tabutémának számított a 19. században.²⁶ Annie Baxter egyike volt azon kevés nőknek, akik érintették ezt a kérdést életrajzi művükben. Annie

²⁴ James C. Hamilton, *Pioneering Days in Western Victoria – A narrative of early station life* (Melbourne: Macmillan, 1923): 94.

²⁵ Edward M. Curr, *Recollections of Squatting in Victoria then Called the Port Phillip District (from 1841 to 1851)* (Echuca: Rich River Printers, 2001): 422.

²⁶ J.A. Banks and Olive Banks, *Feminism and Family Planning in Victorian England* (New York: Shocken, 1977): 108.

Baxter férje hűtlen volt, és ez az esemény hosszú időn át fájó emlék volt számára.²⁷

A baráti szálak kialakulása mellett sokszor a szükség kényszere vezette a telepes nőket arra, hogy kapcsolatot létesítsenek és tartsanak fent őslakos nőkkel. Ilyen eset volt a kisgyermek felügyelete és gondozása. Emma Macpherson beszámolt arról, hogy új-dél-wales-i tartózkodása évében egy bennszülött lány vigyázott néha a gyerekére addig, amíg ő elment sétálni vagy valamilyen munkát végzett. A család azonban ragaszkodott ahhoz, hogy az aboriginál lány először megmosakodjon, mielőtt hozzáért a csecsemőhöz. Emma Macpherson szerint jól végezte a dolgát és „*hasznos manószzerű ápolónőnek bizonyult*”.²⁸ Előfordult olyan eset is, hogy maguk az őslakos nők keresték fel a telepes nőket abból a célból, hogy gyógyírt kérjenek panaszukra. Ausztrália elszigetelt vidékein égető probléma volt a megfelelő orvosi ellátás hiánya. A telepes nők ezért kénytelenek voltak némi gyógykezelési tudást elsajátítani.²⁹ Charlotte May Wright, aki az 1870-es években a queenslandi Rockhampton városától 130 km-re fekvő Nulalbin farmon élt, leírta: „*abban az időben, amikor nem voltak orvosok, nővérek és gyógyászati ellátás, a farmtulajdonos feleségének kellett ellátnia a betegeket. Olyan nő számára, aki nem ismerte a különböző betegségeket, ez nagy megmérettetés volt. Csodálatos volt azt felfedezni, hogy az ember mire lehet képes, ha a szükség úgy hozza.*”³⁰

Amint láttuk, a telepes nők érdeklődéssel fordultak az őslakos nők felé. Kíváncsiak voltak kultúrájuk iránt és társaságot kerestek, hogy enyhítsék magányukat, mely elszigetelt életkörülményeikből adódott. Ebből a kapcsolatból azonban az őslakos nők is jót reméltek, mert időnként betegségeik enyhítésére kerestek írt a telepesek otthonában.

Azonban ez a baráti és egymást segítő ismeretség nem csak pozitívumokat jelentett. Számos olyan elemet tartalmazott az őslakos kul-

²⁷ Lucy Frost, *A Face in the Glass – The journal and life of Annie Baxter Dawbin* (Melbourne: William Heinemann, 1992): 101, 114.

²⁸ Macpherson, *My Experiences in Australia* 230-231.

²⁹ Alison Alexander, et al., *A Wealth of Women – Australian women's lives from 1788 to the present* (Sydney: Duffy and Snellgrove, 2001): 33-34.

³⁰ Peter A. Wright, ed., *Memories of Far Off Days – The memoirs of Charlotte May Wright 1855-1929* (Armidale: P. Wright, 1988): 35.

túra, amely nemtetszést váltott ki a telepes nőkből. Az egyik legszembevetőbb probléma az őslakosok meztelensége volt. A ruha az európai kultúra egyik fő ismérve volt, mely a civilizált életformára utalt. Mivel az ausztráliai bennszülöttek nem viseltek öltözetet, ez újabb bizonyíték volt alacsony társadalmi helyzetükre.³¹ A meztelenség nem csak szexuális feltárulkozást jelentett, hanem a koszt, a szegénységet és a vallástalanságot is jelképezte, ami mind ellentétben állt a tisztességes életről vallott brit felfogással.³² Különösen az úri hölgyek számára volt felháborító a meztelen test látványa, mivel őket arra tanították, hogy az emberi testről és a szexualitásról csak eufemisztikus kifejezések használatával beszélhetnek.³³ Ahogy egy korabeli úri hölgy kijelentette, „*az igazi hölgyek nem kívánták a lábukat mutogatni úgy, mint a szép formás székek*”.³⁴ Nem meglepő tehát, hogy a gyarmatokon élő hölgyek igencsak fel voltak háborodva a meztelen bennszülöttek láttán. Christiana Brooks 1825 júliusában a következőt jegyezte fel naplójában: „*egy olyan város számára, mint Sydney, szégyentelen az, hogy az őslakos nők és férfiak teljesen meztelenek*”.³⁵

A férfiakat, a nőekkel ellentétben, nem érintette ilyen sértően az őslakosok ruhátlansága. Ők nem éreztek szégyent. Sőt, inkább megjegyzéseket tettek az őslakosok szép és formás alakja láttán. Edward Snell tetszését annyira megnyerték egy őslakos lány fizikai adottságai 1850-ben, hogy vázlatot készített róla naplójában.³⁶ 1841-ben Edward Curr pedig felhívta a figyelmet a Murray folyó közelében levő Tongola farm környéki őslakos férfiak izmos testfelépítésére. Arra a következtetésre jutott, hogy sokkal egészségesebb kinézetűek, mint európai társaik.³⁷

³¹ Margaret Maynard, *Fashioned from Penury – Dress as cultural practice in colonial Australia* (Melbourne: Cambridge University Press, 1994): 62.

³² McGuire, “The legend of the good fella missus” 125.

³³ Maynard, *Fashioned from Penury* 62-64.

³⁴ Idézve Joan Perkin, *Victorian Women* (London: John Murray, 1993): 51.

³⁵ Idézve Maynard, *Fashioned from Penury* 64.

³⁶ Tom Griffiths, ed., *The Life and Adventures of Edward Snell* (North Ryde: Angus & Robertson, 1988): 131.

³⁷ Curr, *Recollections of Squatting in Victoria* 87-88.

Korabeli festményeken gyakran ábrázolták a meztelen bennszülötteket, mint az ausztrál természet egyik elemét.³⁸ A festővászon elviselte a meztelenséget, de mihelyt ruhátlan őslakosok a telepes nők közvetlen közelébe kerültek, már másképpen tekintettek rájuk. Elvárták tőlük, hogy ruhát vessenek magukra, amikor beléptek az európai civilizációt képviselő gyarmati településekre. Az őslakosok azonban ellenálltak az ilyen törekvéseknek.³⁹ Ha fel is vették a nekik szánt rongyokat, furcsán viselték őket, aminek következtében szálnalmas látványt nyújtottak.⁴⁰ Azok, akik meg tudták szokni az európai ruhákat, csak rövid ideig viselték. Amikor visszatértek a törzsükhöz és elhagyták a gyarmati településeket, ledobták rongyaikat és nem vitték magukkal.⁴¹ Az európai telepesek nem tudták megérteni az őslakosok ellenszenvét az öltözékek kapcsolatban. Csak néhány megértőbb telepes sejtette, hogy valószínűleg nehéz volt olyan dolgot megszokniuk, amit ősök nem ismertek.⁴² Sok esetben a hatóságok lepedőket osztottak szét az őslakosok körében, hogy legalább így kivédjék a nők felháborodását.⁴³ A hideg idő beálltával az őslakosok állati szőrmékbe bújtak, de mivel kirekesztették őket ősi vadászterületeikről, nem jutottak hozzá a kenguru és poszum bundájához. Ezért egyre inkább rászorultak a takarók védelmére.⁴⁴

A bennszülöttek hiányos öltözéke csak egy volt azon tulajdonságok között, amit a gyarmatosítók elítéltek és meg akartak változtatni. A másik nem kívánatos szokás az ausztráliai őslakosok munkához való viszonya volt. A brit telepeseknek úgy tűnt, hogy az aboriginál népek egész nap csak henyéltek és nem csináltak semmit. Emma Macpherson úgy látta, hogy az őslakosok számára a boldogságot az édes semmit-

³⁸ McGuire, “The legend of the good fella missus” 127-128.

³⁹ Eliza Sarah Mahony, “The first settlers at Gawler” *Proceedings of the Royal Geographical Society of Australia – South Australian Branch* Vol. XXVIII, (1926-27): 70.

⁴⁰ Macpherson, *My Experiences in Australia* 218.

⁴¹ Mrs Charles Meredith, *Notes and Sketches of New South Wales during a Residence in that Colony from 1839 to 1844* (Sydney: Ure Smith, 1973): 100.

⁴² Hughes, *My Childhood in Australia* 29-32.

⁴³ Raymond Evans, “‘Don’t you remember Black Alice, Sam Holt?’ Aboriginal women in Queensland history” *Hecate* Vol. VIII, No. 2, (1982): 11.

⁴⁴ Maynard, *Fashioned from Penury* 65.

tevés jelentette.⁴⁵ A gyarmatosítók azt érzékelték, hogy az őslakosok „*egyik napról a másikra élnek*”.⁴⁶ A korabeli protestáns munkaszemlélet szerint a tétlenség bűnnek számított. E nézőpont alapján a szegénység a restség következménye volt, és ezért a munkára mint morális érték-mérőre tekintettek.⁴⁷ Ez a magyarázat arra, hogy miért nézték le a tetlen őslakosokat, akik nem fordították a saját hasznukra a rendelkezésükre álló időt. Érdekes párhuzamot vonni a tekintetben, hogy míg az őslakosok tétlensége felháborodást váltott ki, addig a brit úri hölgyek saját tétlenségüket és mindenfajta munkától való elzárkózottságukat erényként éltek meg. Az ő életformájuk meghatározta a brit társadalomban betöltött helyüket. Ann McMahan úgy érvelt, hogy „*a tétlenség a szegények megrontója volt, de az úri hölgy számára a társadalmi rangot jelentette*”.⁴⁸

Olyan területeken, ahol nem volt elegendő európai munkaerő, őslakosokat kezdtek alkalmazni. Jelen tanulmányban csak arra az esetre térek ki, amikor az őslakosokat házkörülű teendők elvégzésével bízták meg, ugyanis az úri hölgyek csak ilyen beosztású őslakosokkal kerültek közelebbi kapcsolatba. Összességében a gyarmatosító britek nem voltak megelégedve bennszülött szolgálóikkal. Eliza Brown azt sérelmezte, hogy nem lehetett bennük megbízni. Amint írta „*a legnagyobb kényelmetlenség az őslakosok foglalkoztatását illetően az, hogy nem kitarthatóak és szolgálatukat nem lehet biztosra venni. Sok időbe telik, míg rá lehet őket venni arra, hogy munkába álljanak. Nincsen számukra büntetés, amikor kibújnak a munka alól. Amikor valaki abbahagyja a szolgálatot, másokat nem lehet találni helyettük, mert egyszerre és hirtelen tűnnek el, akár több hétre is.*”⁴⁹

Az őslakosok vándorló életmódja zavarba hozta a telepeseket. Nem tudták felfogni, miért kell egyik helyről a másikra menniük. Emma

⁴⁵ Macpherson, *My Experiences in Australia* 205.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ J.M. Coetzee, *White Writing: On the culture of letters in South Africa* (New Haven: Yale University Press, 1988): 21.

⁴⁸ Anne McMahan, “The Lady in early Tasmanian society: A psychological portrait” *Tasmanian Historical Research Association, Papers and Proceedings* Vol. 26, No. 1, (1979): 11.

⁴⁹ Peter Cowan, ed., *A Faithful Picture – The letters of Eliza and Thomas Brown at York in the Swan River Colony 1841-1852* (Fremantle: Fremantle Arts Centre Press, 1991): 43.

Macpherson megállapította könyvében, hogy az őslakosok „*nem szeretnek sokáig egy helyben maradni*”. Úgy sejtette, hogy ennek „*valami babonás indoka lehet, amit mi nem tudtunk megérteni*”.⁵⁰

Kevés gyarmatosító tudta felfogni az őslakos életformát és azt a tényt, hogy mivel járt az a folyamat, minek eredményeként az aboriginál népek elvesztették ősi földjüket és vadászmezőiket. A brit gyarmatosítók megérkezése előtt az ausztráliai bennszülöttek nomád életet éltek: halászattal, vadászattal és gyűjtögetéssel szereztek meg mindennapi betevőjüket. Nem művelték meg és nem birtokolták a földet európai értelemben, annak ellenére, hogy egy jól körülhatárolható területen éltek le egész életüket. A földdel spirituális közösségben léteztek. A britek által Álomidőnek (*Dreamtime*), illetve Álmodozásnak (*Dreaming*) nevezett ideológiai rendszer kormányozta életüket és a világgal való kapcsolatukat.⁵¹ Azáltal, hogy a britek lehetetlenné tették az őslakosok számára, hogy földjükön éljenek és vándoroljanak, életük értelmétől fosztották meg őket. Az aboriginál népek nem voltak ahhoz hozzászokva, hogy egy kis zárt területen éljék le mindennapjaikat. Számukra a rituálék által szabályozott rendszeres vándorlás adta a létezés értelmét. Az őslakosok nem értették, hogy a britek miért kerítik be földjüket, miért tartanak állatokat és miért dolgoznak állandóan. Louisa Atkinson úgy látta, hogy az „*őslakosok sajnálták az európaiakat, akik saját magukat a munka rabszolgájává tették*”.⁵² Két teljesen ellentétes értéket képviselő kultúra találkozott Ausztráliában a 19. században.

Az őslakos munkaerő rossz hírneve miatt kényszerült sok úri hölgy arra, hogy maga végezze el a házimunkát. Amikor Mrs Cowl megérkezett Normantonba 1871-ben, nem kapott megfelelő szolgát. Bennszülött lány volt bőven a környéken, de tartott tőlük. Amint írta, „*állandóan figyelni kell őket, hogy elkerüljék a piszkot – ez engem undorral töltött el és megrémisztett*”. Ezért úgy határozott, hogy inkább maga végzi el

⁵⁰ Macpherson, *My Experiences in Australia* 203.

⁵¹ Stephen Muecke and Adam Shoemaker, *Aboriginal Australians: First nations of an ancient continent* (London: Thames and Hudson, 2004): 32-35.

⁵² Elizabeth Lawson, *Louisa Atkinson: The distant sound of native voices* (Canberra: English Department, University College, Australian Defence Force Academy, 1989): 49.

a szükséges házimunkát.⁵³ Bár az úri hölgyek neveltetésükből adódóan a házimunkától távol tartották magukat, Ausztráliában a körülmények rákényszerítették őket arra, hogy elveikből engedjenek.

A gyarmatosítók kötelességüknek érezték, hogy az őslakosokat munkára neveljék.⁵⁴ Azonban megoszlott a vélemény a tekintetben, hogy lehet-e őket civilizálni. Janet Millett pesszimista volt és kijelentette: „nem hiszek abban, hogy bármilyen körülmények között lehet oktatni egy vad fajt a civilizáció szabályaira”.⁵⁵ Louisa Atkinson 1863-ban tudósított egy bennszülöttek számára kialakított iskola helyzetéről Blacktownban. Feljegyezte, hogy a gyerekek visszafutottak a törzsükhöz, amint módjukban állt. Leírta egy aboriginál leányzó esetét, aki szépen megtanult olvasni és dolgozni, de szíve mélyén hiányzott neki a vadon. Elmondta Louisa Atkinsonnak, hogy „tudok dolgozni és olvasni is, de ez egy bezárt életforma fehér emberek között és ez fáraszt engem [...]. A szabadság íze kellemesebb”.⁵⁶

Azok a telepesek, akik optimistán tekintettek a bennszülöttek lehetséges civilizálására, sok esetben ebbéli meggyőződésüket tetteikkel is bizonyították. Mary McConnel családjával a Brisbane közelében levő Toogoolawah farmon élt az 1850-es években. Magukhoz vettek egy hét-éves árva őslakos fiút. Hamarosan a McConnel család visszatért Skóciába és magukkal vitték az őslakos gyereket. Skóciában megkeresztelték és iskolába küldték. Úgy kezelték, mint egy „fehér” fiút. Mary McConnel meg volt elégedve a fiú fejlődésével és örömmel jelentette ki, hogy „napról napra megszelídült és nagyon jó természete volt”. Mikor betöltötte a 16. életévét, „jó magaviseletű, őszinte és megbízható” fiatallá cseperedett. 1862-ben az egész család visszatért Ausztráliába, ahol az aboriginál fiú újból kapcsolatba került népével. Mary McConnel úgy gondolta, hogy ennyi idő után a fiú már elfeledte gyökereit és nem fog visszatérni a va-

⁵³ Mrs T. Holder Cowl, *Some of my Experiences during a Voyage to the Gulf of Carpentaria and Three Years' Residence at Normanton in the Early Seventies* (Brisbane: Besley & Pike, 1907): 21.

⁵⁴ McGrath, "Sex, violence and theft" 141.

⁵⁵ Millett, *An Australian Parsonage* 295.

⁵⁶ Lawson, *Louisa Atkinson* 56.

donba. A fiú azonban egyre zavartabbá vált. A McConnel család vissza akarta küldeni Skóciába, de a fiú megszökött a hajóról és többé soha nem tért vissza a McConnel családhoz.⁵⁷ Mary McConnel európai szemmel jót akart tenni, de az őslakos fiú nem akart és nem is tudott élni ezzel a lehetőséggel. Vonzódása kultúrájához erősebb volt annál a hatásnál, ami öt tíz év alatt érte a McConnel család szárnyai alatt.

Jeannie Gunn szintén pártfogásába vett egy bennszülött gyereket, de ő tisztában volt azzal, hogy nem tudja átváltoztatni európaivá. Egy idő után azt vette észre, hogy Bett-Bett-nek honvágya volt. Megértette, hogy ha magához köti, akkor egy idő után el fog szökni tőle. Ezért inkább ő kérte, hogy menjen el, mert csak így tud segíteni búskomorságán. Jeannie Gunn úgy vélte, „mi fehérek [...] nem is tudjuk elképzelni, hogy milyen fájdalommal tölt el egy őslakost a népe és a vadon iránti vágyakozása”.⁵⁸

Az ausztráliai telepesek nehezen tudták megfejtetni, hogy miért vonzódtak az őslakosok a saját környezetükhöz, népükhöz és szokásaikhoz. Pedig a brit gyarmatosítók szívét is marta a honvágy. Bármilyen jó és kellemes volt az életük Ausztráliában, otthonuk emlékét nem tudták kitörölni gondolataikból. Mary Thomas a következőképpen írt szülőföldjéről 28 évi távollét után: „Nem tudom azt mondani, hogy a déli féltekén töltött hosszú évek bármikor arra sarkalltak, hogy jobban kedveljem Ausztráliát az én drága hazámnál”.⁵⁹ Annie Baxter naplójában azt írta 1839. január 1-én, öt évvel megérkezése után, hogy „szerintem az ember nem tudja elfelejteni a szülőhazája iránt érzett szeretetet. Lehet, hogy másféle szeretet elmúlhat, de ez sosem”.⁶⁰

A másik meglepő dolog az, hogy a brit úri hölgyek nem éreztek lelkipurdalást amiatt, hogy bennszülött gyerekeket szakítottak el a saját környezetükből. Ez azért furcsa, mert az úri hölgyek a saját életüket a

⁵⁷ McConnel, *Memories of Days Long Gone* By 42-43.

⁵⁸ Gunn, *The Little Black Princess* 105-107.

⁵⁹ Evan Kyffin Thomas, ed., *The Diary and Letters of Mary Thomas 1836-1866: Being the early days of South Australia* (Adelaide: W.K. Thomas, 1915): 84.

⁶⁰ Frost, *A Face in the Glass* 15.

családjuknak szentelték.⁶¹ Az anyaszerep meghatározó volt számukra, ezért elgondolkodtató az, hogy miért nem érezték át, hogy mit jelenthet egy aboriginál anya számára gyermeke elvesztése. Valószínűleg az angol civilizációs értékrendbe vetett hitük felülkerekedett anyai ösztöneiken és fontosabbnak tartották ezt az ideológiai rendszert és életfelfogást, mint az őslakosok természetes vágát vadonbeli otthonuk iránt.

Lucy Ann Edgar családja szintén foglalkozott fiatal őslakosok nevelésével 1848 és 1851 között Melbourne közelében. Édesapja volt ugyanis a vezetője a helyi Őslakos Intézetnek, amelyet azzal a céllal alapított a kormány, hogy megvizsgálja, milyen eredményességgel lehetne az őslakosokat oktatni. Lucy Ann Edgar könyvében⁶² részletesen beszámolt mindennapjaikról. Egy Charley nevezetű őslakos fiú különösen fogékonyak bizonyult. Esetében az európai neveltetés olyan sikeres volt, hogy már nem gondolt többé magára őslakosként. Úri embernek vélte magát és ennek megfelelő életre vágyott. Szeretett volna egy „fehér” feleséget, egy házat saját földdel. Azonban a gyarmati társadalom nem vette őt komolyan és háta mögött kinevették, amit Charley természetesen nem vett észre.⁶³

Charley esete egy sikertörténetnek mondható abból a szempontból, hogy képes volt elsajátítani az angol értékeket és életszemléletet. Az ausztráliai társadalom elérte a célkitűzését, mert civilizálni tudta őt. Azonban felnőttként nem voltak hajlandók őt teljes emberként elfogadni és hozzásegíteni ahhoz, hogy valóra váltsa a megtanított eszméket. A gyarmatosítók szemében az őslakosok furcsák voltak vadságukban, de civilizált énjüket sem tudták elfogadni.

Az Edgar családnál nevelkedett őslakosok vagy megszöktek, vagy engedélyt kértek arra, hogy hazamehessenek. Habár Lucy Ann Edgar csalódott volt munkájuk eredménytelensége láttán, mégsem vette túlságosan a szívére, mert közben megtanulta az aboriginál népeket tisztelni. Könyvében azt írta: *„Végtelenül fáj, hogy gondoskodásunk kudarcba*

⁶¹ Vicinus, *Introduction* ix.

⁶² Lucy Ann Edgar, *Among the Black Boys: Being the history of an attempt at civilizing some young Aborigines of Australia* (London: Emily Faithfull, 1865).

⁶³ *Ibid.*, 22, 93-95.

*fulladt. De szívünk mélyén nem tudtunk igazán haragudni a viselkedésük miatt, mert időközben rájöttünk, hogy ezeket a fiatalembereket félrevezettük, amíg otthonunkat és mindennapjainkat osztottuk meg velük.*⁶⁴

A brit úri hölgyek ausztráliai tartózkodásuk alatt érdeklődve figyelték a közelükben élő bennszülött embereket és megpróbálták megismerni őket. Tanulmányozták őket távolról és közelről, házukba és gyakran a szívükbe is beengedték őket. A két kultúra kíváncsian mérlegelte a másikat, de nem tudták megérteni egymást. Pusztán jó szándékból, illetve erős meggyőződéstől vezérelve a brit úri hölgyek megkísérelték átnevelni az őslakosokat. Mivel társadalmi és női szerepükből adódóan a gyerekekkel való törődés az ő foglalatosságuk volt, lelkesen álltak a munkához. Azonban azt kellett tapasztalniuk, hogy törekvéseik nem sok jóra vezettek. Az őslakosok nem kívánták elsajátítani a nyugati világ szemléletmódját. Igyekezettükben a brit úri hölgyek arról is megfeledeztek, hogy amit az őslakosoktól vártak el, arra maguk is alig voltak képesek. Az ausztráliai életkörülmények számukra is sok kihívást jelentettek, de ők is ragaszkodtak hazájukhoz és az otthonról hozott értékeikhez. Az emigráció megváltoztatta a telepések életét, de nem tudta kitörölni kulturális gyökereiket. A gyarmatosítás megváltoztatta és lehetetlenné tette az ausztráliai őslakosok életét is, akik már nem tudták folytatni ősi életformájukat.

⁶⁴ *Ibid.*, 101.